

Mikes Melánia
Jakobsz-Németh Ilona

**ADALÉKOK A KORAI
KÉTNYELVŰSÉG
SZOCIOLINGVISZTIKAI
VIZSGÁLATHOZ**

Tartományunk vegyes nemzetiségű területein a családi körben szerzett korai kétnyelvűség gyakori jelenség. Megfigyeléseink e jelenség szociolingvisztikai tényezőire akarnak fényt deríteni, és egyúttal arra is rámutatni, hogy a mikro- és makroszociolingvisztikai tényezők kölcsönhatását szem előtt kell tartanunk, amikor a korai kétnyelvűség családi körben való további fejlődéséről és fejlesztéséről beszélünk. E problémakör elméleti vetületeiről másutt már beszéltünk¹, most csak annyit, hogy a magyar-szerbhorvát kétnyelvűség vonatkozásában a mikro- és makrokörnyezet kölcsönhatásai a következő esetekben jelentkeznek:

- (1) nemzetiségileg és nyelviileg homogén családi kör túlnyomóan egynyelvű társadalmi környezetben;
- (2) nemzetiségileg és nyelviileg homogén családi kör kétnyelvű társadalmi környezetben;
- (3) nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családi kör túlnyomóan egynyelvű társadalmi környezetben;
- (4) nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családi kör kétnyelvű társadalmi környezetben.

Adataink az első és a harmadik esetre vonatkoznak. Ugyanis megfigyeléseinket vajdasági urbánus környezetben végeztük, ahol a magyar lakosság száma az 1971. évi népszámlálási adatok szerint 28 648, tehát az összlakosság számának 13 százaléka. Esetünkben a két megvizsgált család társadalmi, gazdasági és műveltségi szintje hasonló: a szülők vajdasági származású értelmiségiek; a családok vagyoni viszonyai rendezettek; a gyermekek nevelése állandó szülői ellenőrzés alatt áll.

1.

1.0. Az egyik kutatást az olyan családban végeztük, amelyben a család minden tagja magyar, és a gyermekekkel kizárólag magyarul beszélnek. Jelen van egy szerbhorvát anyanyelvű, már majdnem családtagnak tekinthető asszony, aki napi néhány órán át vigyáz a gyermekekre és csecsemő koruk óta szerbhorvátul beszél hozzájuk. A továbbiakban felsorolt példákat a gyermekek 3. és 5. életéve (Andrea

1975. június 28-án született), illetve 2. és 4. életéve (Lilla 1976. szeptember 6-án született) között jegyeztük fel. A gyermekek megszokták, hogy az asszony csak szerbhorvátul beszél hozzájuk, tehát ők is szerbhorvátul szólnak hozzá, míg szüleikkel kizárólag magyarul beszélnek. A két és fél éves gyermek már tudja, hogy mindennek két neve van, a szülőknek egyféleképpen, az asszonynak másféleképpen kell mondani; például:

Lilla (2 éves és 6 hónapos): Nado néni mondja *kosa*, mi mondjuk *haj*.

Anya: Lilla, hány éves vagy?

Lilla (2 éves és 10 h.): *Három*. Nado néninek mondom *tri*.

A három éves gyermek azzal is tisztában van, hogy az asszonyhoz azért kell szerbhorvátul szólni, mert nem tud magyarul; például:

Asszony: Lila, šta si recitovala Deda Mrazu?

Lilla (3 éves és 3 h.): Ništa. Ti ne čuješ mađarski.

Lilla (testvéréhez szól): Ő úgyse érti.

Anya: Andrea! Énekeld el a Csiga Bigát a Nado néninek.

Andrea (4 éves és 2 h.): Hát ő nem érti. Csak szerbül beszél.

1.1. A megfigyelt gyermekek az egyik nyelvről a másikra pillanatok alatt váltanak, de egyelőre csak mondatonként, nem mondatokon belül. Rodolfo Jacobson szerint igazi váltás (code-switching) mondatokon belül is történhet, de nem nevezhető minden „vegyes beszéd” váltásnak².

Az alábbi példák a gyermek nyelvi váltását mutatják be:

(Andrea és Lilla idősebb gyermekek társaságában vannak, akik azzal dicsekednek, hogy iskolába járnak.)

Lilla (2 éves és 9 h.): I ja idem u školu.

Gyermekek: Ti ne ideš, ti si mala.

Lilla (nővéréhez szól): Andrea, ugye én nagy vagyok?

Andrea: Igen.

Lilla (a gyermekekhez fordul): Ja sam velika.

Asszony: Evo počinje crtani.

Lilla (3 éves): Andrea, gyere, jön a rajzfilm.

Lilla (3 éves és 1 h.): Nado néni, molim sok.

Asszony: Nema. Hoćeš vode?

Lilla: Neću. Oću sok.

Asszony: Nema.

Lilla: Anyu, de én szörpöt szeretnék.

Asszony: Budi dobra. Neće Deda Mráz ništa da ti donese.

Lilla (3 éves és 2 h.): Oće. Doneće lutku.

Lilla (az anyjához fordulva): Anyu, ugye hoz sírós babát.

(Andreát barátnője hívja a vízbe.)

Kislány: Ja idem bez peraja.

Andrea (3 éves és 10 h.): I ja. Anyu, nekem se kell a kacsatalp.

Asszony: Šta se igrate?

Andrea (4 éves és 3 h.): Zabavište.

Asszony: Ko je vaspitačica?

Andrea: Ja.

Andrea (az anyjához fordul): Ęn vagyok a nagyobb. Nekem kell óvó néninek lenni.

Andrea (az asszonyhoz fordul): Ja sam velika. Ja sam vaspitačica.

1.2. A környezet (játsszópajtások) és a televízió hatására a gyermekek egy „vegyes beszédet” is kezdenek használni. (Habár egy-egy ilyen mondat szülői beleszólás vagy intelem nélkül sohasem hangzik el.) Idézünk egynéhány példát:

Lilla (2 éves és 6 h.): Nado néni, molim *vodát*.

Lilla (2 éves és 6 h.): Nado néni, oću crvenu *ruhu*.

Kislány: Idemo na *sladoled*.

Lilla (2 éves és 9 h.): Ęn is *sladoledot*.

Anya: Mit?

Lilla: Fagylaltot.

Anya: Mindjárt kezdődik a „Hét plusz hét”.

Lilla (3 éves): Andrea, jön a „Sedam plus sedam”.

Asszony: Šta ti je doneo Deda Mraz?

Lilla (3 éves és 3 h.): Lutku.

Asszony: Kakvu lutku?

Lilla: Kaže e-e-e.

Asszony: Lutku koja plače?

Lilla: Da. I još *lak cipő*.

Andrea (3 éves és 11 h.): Kérem a *perájokat*.

Anya: Mit kérsz?

Andrea: Kacsatalpakat.

Andrea (4 éves): Mikor jön a „Program za decu”?

Anya: Gyermekműsor?

Andrea: Igen.

Asszony (az anyához szól): On će doći u *dvanaest sati*.

Andrea (4 éves és 3 h.): Anyu, ki jön *dvanaeszt satikor*?

Ezek a példák arra utalnak, hogy a gyermekek a szerbhorvát mondatokba azért szövik bele a magyar szót, mert nem jut eszükbe a megfelelő szerbhorvát szó, vagy egyszerűen nem ismerik. Szerbhorvát szavakat viszont akkor is kevernek a magyar szövegbe, ha ismerik a megfelelő magyar szót.

1.3. Amikor a gyermek elér egy bizonyos nyelvtudási szintet, az egész közlést is képes környezetnyelven lebonyolítani (az adott esetben szerbhorvát nyelven) vagy szerbhorvát anyanyelvű személyekkel, vagy egymás között is, ha olyan témáról van szó, amelyről szerbhorvát nyelven hallottak gyakrabban. Például:

(Az asszony Lilla helyére ült.)

Lilla (2 éves és 6 h.): Nado néni, ne tu sediš. To je moja.

Asszony: Tvoje mesto?

Lilla: Moje.

(A gyerekek veszekednek.)

Asszony: Andrea, nemoj da tučeš Lilu!

Andrea (3 éves és 9 h.): Oću.

Asszony: Nemoj, vodiću je kod mene kući.

Andrea: Nečeš. Moja sestrica. Nije tvoja.

1.4. A kétnyelvűség elsajátításának folyamatában a gyermekeknél bizonyos nyelvi kreativitást észleltünk. A nyelvi kreatitásnak egyik megnyilvánulása egy sajátos szóképzés: a magyar szavakhoz szerbhorvát végződéseket tesznek, pl. *porszivács* (porszívó), *ovodiste* (óvoda) stb. Ez a kreativitás nem csak szavak szintjén jelentkezik, hanem mondatok és szöveg szintjén is. A gyerekek kis meséket, improvizált játékokat találnak ki, és dalocskákat költenek szerbhorvát nyelven. Egy néhány példát idézünk:

Lilla (3 éves) énekel: Mama otišla u pazar da kupi šećeru i mleku.

(A két gyermek játszik. Andrea 4 éves, Lilla 2 éves és 10 hónapos.)

Andrea: Gyere Lilla, játszunk kisbabát. Én leszek a kisbaba.

Lilla: Én meg az anyuka.

Andrea: Mami, oću ham, ham.

Lilla: Čekaj. Pokrijem. Evo cucika.

Lilla (2 éves és 8 hónapos):

moja brata

ima prava

ide kod babe

ne ide u školu.

Andrea (3 éves és 10 hónapos):

Reci da moja rica tvoja

moja drita grida bila.

1.5. A két megfigyelt gyermek közötti 14 hónap korkülönbségből adódó beszédfejlődési szintkülönbség egyik érdekes megnyilvánulása az, hogy az idősebb testvér a fiatalabbnak fordít. Például:

Asszony: Hoćeš da ti pričam lisicu? Znaš šta je lisica?

Andrea (3 éves és 6 h.): Znam.

Asszony: Kaži Lili, ona ne zna.

Andrea: Lilla, a lisica az róka.

Lilla (2 éves és 10 h.): Nado néni šta radiš?

Asszony: Pečem krofne.

Lilla: Šta je to?

Andrea (4 éves): A Nado néni fánkot süt.

2.

2.0. Az első fejezetben közölt megfigyeléseink sokban azonosak az 1963—64. évben végzett megfigyeléseinkkel. Egy kislány kétnyelvűségi fejlődését a harmadik életév folyamán kísértük. Ez a kislány egy nemzetiségileg és nyelvileg vegyes család harmadik gyermeke. A szülők és a testvérek mellett a család állandó tagjai között van a nagymama és a nagybácsi (az apjának az öccse). Az anya szerbhorvát anyanyelvű, magyarul is tud. Az apa magyar anyanyelvű, jól beszél szerbhorvátul is. A nagymama magyar anyanyelvű, csak gyengén beszél szerbhorvátul. A nagybácsi magyar anyanyelvű, kielégítően beszél szerbhorvátul. A kislány hat és fél évvel idősebb bátyja és három és fél évvel idősebb nővére kétnyelvű gyerekek.

Az elemzett nyelvi korpusz 1000 nyelvi interakcióból áll. Ezeknek a beszédtárs szerinti százalékban kifejezett elosztását a következő táblázat mutatja:

a gyermek	anya	apja	bátyja	nővére	nagymama	nagybácsija
szh	72,28	0,00	23,81	84,72	2,70	23,81
m	2,27	81,54	52,38	5,56	83,78	47,62
„vegyes”	25,45	18,86	23,81	9,72	13,52	28,57

A táblázatból az tűnik ki, hogy az anya és a gyermek közötti párbeszédekben a magyar nyelv használata igen gyér, mindössze 2,27%. A gyermek csak a harmadik életév utolsó hónapjaiban kezd néha magyarul is beszélni az édesanyjához. 2 éves és 7—8 hónapos korában a gyermek már használja a *mađarski* (magyarul) szót. Így például, ha véletlenül magyarul fordul az édesanyjához, mindjárt azt a megjegyzést is hozzáfűzi: „Kazala sam mađarski” (Magyarul mondtam). Vagy, hogyha környezetében magyar beszédet hall megismeri: „To je mađarski” (Ez magyarul van). 2 éves és 10 hónapos korában a gyermek magyarul közli az édesanyjával az ilyenfajta „nyelvi morfondírozásait”: „Most másfélén beszélünk”.

Ahogy az az előbbi fejezetben megállapítottuk, a kétnyelvű gyermekek tudják, hogy kihez melyik nyelven kell szólni. Ez a gyermek 2 éves és 11 hónapos korában azt mondta az édesanyjának: „Tebi kažem mrak, nagymami este” (Teneked mondom *mrak*, nagymamának *este*).

2.1. Hasonlóan a nemzetiségileg és nyelvileg homogén családban nevelt gyermekekhez (lásd: 1.1.), ennél a gyermeknél is a váltás pillanatok alatt történt. Egy alkalommal például, 2 éves és 3 hónapos korában, amikor a gyermek a szülők és a nagymama jelenlétében kockákkal játszott, édesapjához és nagymamájához fordulva, azt kérdezte: „Hun van

a másik kocka?" Utána rögtön édesanyjához fordult és azt kérdezte: „Gde druga kocka?” (Hol a másik kocka?).

Az átváltás azonban nemcsak mondatonként, hanem a mondatokon belül is történt. Ilyenkor legtöbbször bizonyos önjavítást is észlelhetünk. Például 2 éves és 4 hónapos korában a gyermek azt mondta az édesanyjának: „Ja ću *viti*, ovo je moja tašna, ja ću *odneti* tašnicu” (Én viszem, ez az én táskám, én viszem a kistáskát).

2.2. A táblázatból látjuk, hogy a gyermek az édesanyjával való párbeszédnek 25 százalékában „vegyes beszéddel” él. Ez a jelenség a harmadik életév közepén a leggyakoribb, utána pedig rohamosan csökken. Idézünk egynéhány példát, amelyet 2 éves és 3 hónapos korában észleltünk:

Mama, vidi, ovako forog a néni meg a bácsi.

(Anyu, nézd, így forog a néni meg a bácsi.)

Mama, ne mogu elérni ovu kocku.

(Anyu, nem tudom elérni ezt a kockát.)

Pusti me, itt olvassak.

(Hagyjál, hogy itt olvassak.)

Azok a tények, amelyekkel megindokoltuk a „vegyes beszédet” a nemzetiségileg és nyelvileg homogén családban nevelt gyermekeknél (lásd: 1.2.), fennállnak ennél a gyermeknél is. Azonban legtöbb esetben más tényezők is hozzájárulnak. A táblázatból ugyanis arra következtethetünk, hogy a nyelvi kód családtagonként váltakozik, és hogy a gyermek legtöbbször egy megszokott nyelven beszél minden egyes családtaggal. Ugyanakkor a statisztikai adatok azt is mutatják, hogy a gyermek nyelvi viselkedésében néha eltérések is mutatkoznak, és a gyermek a meg nem szokott nyelven is szól az egyes családtagokhoz. Ez az ingadozás is sokszor lehet a „vegyes beszéd” keletkezésének az oka.

2.3. A nyelvi kód megválasztásában a gyermek legtöbbször akkor ingadozott, amikor bátyjával és nagybátyjával beszélt. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy ez a két családtag hol az egyik, hol a másik nyelven szól a gyermekhez. A családtagok nyelvi viselkedésével megnmagyarázható az a tény is, hogy a gyermek sohasem beszélt szerbhorvátul az édesapjával, és hogy nővérével és nagyanyjával igen ritkán beszélt a meg nem szokott nyelven.

2.4. A korai kétnyelvűség elsajátításában jelentkező specifikus szóképzés, amelyről az előbbi fejezetben már szóltunk (lásd: 1.4.), ennél a gyermeknél is hasonló formában nyilvánult meg. Egynéhány példát idézünk: *kimosti* (kimosni), *kivézázni* (kioldani), *megpráviztam* (megcsináltam) stb.

Szöveg-szintű nyelvi kreativitás érdekes példáit jegyeztük meg a gyermek nővérénél 3 éves és 10 hónapos korában. A kislány ugyanis, saját megítélése szerint, szerbhorvát nyelvű dalokat énekelt a mikrofonba. Itt közöljük az egyik versét, amely néhány hónapos húgáról szól:

*Ja jana trenerka
na ustavici
draga je je Etuška
na svoje je šapka
na ustavili jatuka
nega je je elika
sva na jeje žebkenda
draga mala vezaka
nestavica ustavice
mala Etuška*

*napred ostavila
bila ceda raga neda
moga veda strašno mela
da zva jelka
vara melka
jako velika mala resna
druga vela bela draga
a ruka Etuška
od žebkende šaplice
rukavice.*

E versben felismerhetők azok a szerbhorvát szavak, amelyeket a kislány hallott, amikor édesanyja szólt vagy dalolt a csecserőnek. E versben azonban sok olyan szó is előfordul, amelyet az édesanyja sohasem használt. Ezeket a kislány a hallott szerbhorvát szavak analógiájára képezte.

2.5. Már említettük, hogy a korai kétnyelvűség elsajátításának kísérő jelensége a gyermek fordítási aktivitása (lásd: 1.5.). Néha fordít a gyermek, mert az adott beszédhelyzetet ezt kívánja. Idézzünk egy ilyen példát, amelyet 2 éves és 5 hónapos korában jegyeztük fel:

Anya: Pitaću nađmamu kad si piškila.

Gyermek: Pitaću ja.

Gyermek (nagyanyjához fordulva): Mikor pisátam?

Nagyanya: Most kell előbb pisálni.

Gyermek (édesanyjához fordulva): Rekla nađmama sad treba da piškim.

Némelykor azonban a gyermek csak azért fordít, mert ő is akar „tanítani”. Így például 2 és fél éves korában azt mondta édesanyjának: „Znaš šta je to juška? (Tudod mi az a *juška*?) Villa.”

3.

Az eddigiekben rámutattunk a családi körben szerzett korai kétnyelvűség néhány vetületére. A megfigyelt gyermekek kétnyelvűségének fejlődése, véleményünk szerint, elég jellemző az adott társadalmi környezetre. Ezért megfigyeléseink a korai kétnyelvűség tudatos fejlesztésében is hasznosíthatók.

Most pedig, befejezésül, nézzük meg, hogy mi a lehetséges további sorsa a korai kétnyelvűségnek ugyanabban a társadalmi környezetben, ahol megfigyelt gyermekeink is nevelkednek. Erre utalnak azoknak a vizsgálatoknak az eredményei, amelyeket egy kérdőív segítségével egy újvidéki középiskolában végeztünk.

A kérdőívet az 1978/79. tanévben 214, az 1979/80. tanévben pedig 94 kétnyelvű tanuló töltötte ki. A megkérdezettek 74 százaléka az ötödik életév betöltése előtt vált kétnyelvűvé, illetve a kétnyelvűséget nem az óvodában, hanem másutt, főleg a családi körben szerezte meg. Ezek

az adatok egyben arról is tanúskodnak, hogy társadalmi környezetünkben a családi körben a kétnyelvűség elsajátítására nézve kedvező feltételek vannak. Hogyha csak a nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családokban nevelt gyermekeknek adatait vesszük számba, akkor azoknak a százalékaránya, akik az ötödik életév betöltése előtt váltak kétnyelvűvé, 93%-ot tesz ki.

Az 1978/79. tanévben kapott eredmények arra engednek következtetni, hogy a családok viszonyulása a kétnyelvűség fejlesztéséhez nem egyforma. A 21 nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családból származó megkérdezett közül 8 magyar tannyelvű, 13 pedig szerbhorvát tannyelvű tagozatra jár. 144 magyar családból származó megkérdezett közül, akik az ötödik életév betöltése előtt váltak kétnyelvűvé, 135 megkérdezett magyar tannyelvű, 9 pedig szerbhorvát tannyelvű tagozatra jár.

A kérdőívekben közölt adatok arra is következtetni engednek, hogy milyen következménye van a gyermek kétnyelvűségére nézve a szülőknek az az elhatározása, hogy gyermeküket szerbhorvát tannyelvű tagozatra járassák.

13 nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családból származó megkérdezett közül, 6 azt állítja, hogy mind a két nyelvet egyformán jól ismeri, 5 azt állítja, hogy jól beszél szerbhorvátul és csak közepesen magyarul, 2 megkérdezett pedig azt állítja, hogy jól beszél szerbhorvátul, de csak gyengén magyarul. 9 magyar családból származó megkérdezett közül 5 megkérdezett azt állítja, hogy jól beszél mind a két nyelven, 4 pedig azt állítja, hogy jól beszél szerbhorvátul és közepesen magyarul.

Az 1979/80. tanév folyamán megkérdezett tanulók mind magyar tagozatra járnak. 94 megkérdezett közül 15 nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családból, 79 pedig magyar családból származik. Az általuk kitöltött kérdőívekben a tömegkommunikáció eszközeinek használatára vonatkozó adatokat is megtaláljuk. Ezeknek a használata természetesen a családi viszonyoktól is függ.

A nemzetiségileg és nyelviileg vegyes családokban a megkérdezettek egy harmada mind a két nyelven egyformán él a tömegkommunikáció adott lehetőségeivel, két harmada pedig főleg csak szerbhorvát vagy kizárólag szerbhorvát nyelven él ezekkel a lehetőségekkel. A magyar családokban a megkérdezettek 40 százaléka csak magyar nyelven él a tömegkommunikáció lehetőségeivel, 20 százaléka csak szerbhorvát nyelven, a hátramaradt 40 százaléka pedig mind az egyik, mind a másik nyelven adott lehetőségeket igénybe veszi.

Ezek az adatközlők, saját megítélésük szerint, majdnem mind jól beszélnek magyarul. Nagy többségük azt is állítja, hogy a szerbhorvát nyelvi tudásuk is megüti magyar nyelvtudásuk szintjét. A megfigyelő tanár véleménye szerint ez a saját magukról alkotott kép módosulna, ha anyanyelvi és környezetnyelvi tudásukat minőségi szinten elemeznénk. Ez az elemzés azonban dolgozatunk témáján kívül esik.

JEGYZETEK

¹ Lásd: Melanie Mikes, *Microsociolinguistics of Hungarian—Serbocroatian bilingualism* (International Conference on Language Spread, Aberystwyth, Wales, September 12—14, 1978).

² Lásd: Rodolfo Jacobson, *The Social Implications of Intra-Sentential Code-Switching* (New Scholar, 6/1977, University of California, San Diego).

REZIME

PRILOG SOCIOLINGVISTIČKOM ISPITIVANJU RANE DVOJEŽIČNOSTI

U etno-jezički mešovitim sredinama Vojvodine rana dvojezičnost je česta pojava. Zapažanja koja se iznose u ovom radu imaju za cilj da ukažu na sociolingvističke faktore ove pojave i da skrenu pažnju na činjenicu da se ta pojava mora posmatrati u sklopu uzajamnog prožimanja mikro- i makrosociolingvističkih faktora u datim sredinama.

U odnosu na mađarsko-srpskohrvatsku dvojezičnost (koja je predmet našeg ispitivanja) postoje četiri glavna tipa mikro- i makrosredinskih odnosa:

- (1) etno-jezički homogena porodica u pretežno jednojezičnoj društvenoj sredini;
- (2) etno-jezički homogena porodica u dvojezičnoj društvenoj sredini;
- (3) etno-jezički mešovita porodica u pretežno jednojezičnoj društvenoj sredini;
- (4) etno-jezički mešovita porodica u dvojezičnoj društvenoj sredini.

U ovom radu reč je o odnosima tipa (1) i tipa (3). Iznose se zapažanja o dva deteta iz mađarske porodice koja stiču dvojezičnost na uzrastu od 2 do 5 godina i o jednom detetu iz etno-jezički mešovite porodice koje je počev od rođenja izloženo uticaju mađarsko-srpskohrvatske dvojezičnosti u porodičnom krugu.

Kod sva tri deteta ispoljava se svest o postojanju dva različita koda već u drugoj polovini treće godine života; deca znaju na kojem jeziku treba da se obrate svojim sagovornicima. Menjanje koda vrši se veoma brzo u toku jednog govornog čina. Na posmatranom uzrastu (2 do 3 godine) dete iz etno-jezički mešovite porodice često je menjalo kod unutar jedne rečenice, dok to nije bio slučaj kod dece iz etno-jezički homogene porodice. U govornim situacijama u kojima učestvuju dva ili više sagovornika događa se da deca prevode ono što je rekao jedan od sagovornika na jednom jeziku drugom sagovorniku na drugi jezik. U određenoj fazi usvajanja dvojezičnosti deca ispoljavaju kreativnost u tvorbi reči sa elementima oba jezika. Ta kreativnost se krajem četvrte godine života razvija do te mere da deca izmišljaju pesmice u kojima se javljaju i reči koje deca stvaraju prema morfo-fono-loškom modelu jezika koji usvajaju.

Dvojezičnost stečena u ranom detinjstvu u uslovima pod kojima su ih posmatrana deca sticala i u odnosima mikro- i makrosredine koji su karakteristični za društvenu sredinu u kojoj žive posmatrana deca, ima sve mogućnosti da se razvije u uravnoteženu dvojezičnost (podjednako vladanje obama jezicima). Neka ispitivanja upućuju na to da te mogućnosti ne dolaze uvek do izražaja, pre svega, zbog stava roditelja prema daljem razvijanju dvojezičnosti kod svoje dece.

SUMMARY

A CONTRIBUTION TO THE SOCIOLINGUISTICS OF EARLY BILINGUALISM

In this paper two typical cases of early Hungarian-Serbocroatian bilingualism in Vojvodina have been surveyed and compared. Two children observed during a certain period of acquiring bilingualism belong to a Hungarian family, and one child to an ethno-linguistically mixed family. It has been stated that all the three children learned how to behave in verbal interactions with speakers of different languages in the second half of the third year. The children switched from one language to the other quickly. They all went through a stage of „mixed verbal interactions”, where a special kind of linguistic creativity had been manifested.

The problem of further development and promotion of bilingualism acquired in early childhood has also been touched upon in this paper.